

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

Katedra i Zakład Pielęgniarstwa

Kierownik prof. dr hab. Elżbieta Grochans

ul. Żołnierska 48, 71-210 Szczecin

tel. +48 91 48 00 910, fax +48 91 48 00 905, e-mail: zpropnp@pum.edu.pl

Szczecin 2020-10-16

Recenzja

Rozprawy doktorskiej mgr Marcina Ślifirczyka

pt. „Stres w pracy oraz wypalenie zawodowe wśród funkcjonariuszy Policji, Państwowej Straży Pożarnej i pracowników Pogotowia Ratunkowego”

Promotor: dr hab. Marcin Weiner, prof. PSW w Białej Podlaskiej

Promotor pomocniczy: dr n. med. Agnieszka Kułak-Bejda

Uwagi ogólne

Praca wypełnia człowiekowi ponad połowę życia, stanowi podstawę jego egzystencji, jest również jedną z podstawowych działalności człowieka, niezmiernie ważną dla wartości reprezentowanych przez ludzi. Praca spełnia wiele funkcji, między innymi stanowi źródło zarobkowania, szansę samorealizacji, umożliwia rozwój człowieka, daje zadowolenie z siebie i satysfakcję z dokonań, łączy ludzi, ułatwia uzyskanie określonej pozycji społecznej, pozwala rozwijać poczucie własnej wartości i użyteczności, nadaje sens życiu, umożliwia realizację celów, rozwój własnych zdolności i umiejętności oraz zapewnia bezpieczeństwo. Mimo tych, jakże ważnych, funkcji, praca jest też często źródłem stresu, niezadowolenia i braku satysfakcji. Stres związany z pracą zawodową, jest jednym z ważnych wyzwań w zakresie zdrowia i bezpieczeństwa. Skutki doświadczania stresu w pracy mogą mieć dla pracowników różnorodne konsekwencje, głównie o charakterze zdrowotnym, dotyczącym zarówno sfery somatycznej, jak i psychicznej. Europejska Agencja Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy (EU-OSHA- *European Agency for Safety and Health at Work*) podaje, że 25% europejskich pracowników doświadcza stresu związanego z pracą zawodową przez cały czas

WPLYNĘŁO DO DZIEKANATU

Wydziału Nauk o Zdrowiu

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie, 70-204 Szczecin, ul. Rybacka 1, tel. +48 91 48 00 700, fax +48 91 48 00 705, www.pum.edu.pl

dnia 28.10.2020 g. Ambrosej

lub przez większą część czasu pracy i tyle samo twierdzi, że praca ma niekorzystny wpływ na ich stan zdrowia.

Konsekwencją nieumiejętności radzenia sobie ze stresem jest bardzo często zespół wypalenia zawodowego. Dotyka on szczególnie osoby wykonujące tzw. zawody społeczne, których cechą charakterystyczną jest praca z ludźmi. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują zawody: ratownika medycznego, strażaka, policjanta. Stąd tematyka poruszana przez Doktorantkę jest szczególnie istotna ze względu na istotę problemów wynikających z realizacji tych zawodów.

Ocena struktury rozprawy i zgodności z tytułem

Dysertacja doktorska posiada klasyczną strukturę raportu z badań, zawarta jest na 168 stronach komputeropisu, łącznie z Aneksiem. Struktura jest przejrzysta i logiczna, została zachowana właściwa proporcja poszczególnych części. Pierwsza, stanowi wprowadzenie w problematykę badań, kolejna część, to konceptualizacja badań własnych, złożona z dwóch rozdziałów. Część czwartą stanowi materiał empiryczny, obejmujący materiał i metody, wyniki badań, dyskusję i wnioski. Praca zawiera również streszczenie w języku polskim i angielskim, wykaz wykorzystanego piśmiennictwa oraz tabel i rycin. Piśmiennictwo obejmuje 184 pozycje dobrane do treści pracy w sposób prawidłowy, z czego 20% to pozycje piśmiennicze z ostatnich 10 lat, a około 30% całości stanowią pozycje anglojęzyczne. Rozprawę dopełnia Aneks, zawierający wykorzystane narzędzia badawcze oraz zgodę Komisji Bioetycznej.

Edytorsko praca jest poprawna, czytelna, ilustrowana głównie wieloma rycinami. Poszczególne części są koherentne i zgodne z ich tytułami.

Ocena zawartości merytorycznej

Konceptualizacja badań własnych napisana jest poprawnie. Doktorant zawarł w części teoretycznej szczegółową analizę zagadnień dotyczących stresu, z uwzględnieniem źródeł stresu w pracy ratownika medycznego, strażaka oraz policjanta. Kolejna część rozważań teoretycznych dotyczy problemu wypalenia zawodowego, w której Autor przedstawił definicje, wyjaśnił pojęcia i mechanizmy wypalenia zawodowego w badanych grupach. Reasumując, stwierdzam, że część ta zawiera najważniejsze zagadnienia i napisana jest ze znanstwem podjętej problematyki.

Opis procedury badawczej oraz część empiryczna stanowią kolejne rozdziały. Doktorant określił cel badań, którym było poznanie problemów z jakimi borykają się

w swojej pracy ratownicy medyczni, strażacy i policjanci, w związku z potencjalnie stresującym charakterem ich pracy. Wyznaczył również cele szczegółowe oraz sześć problemów badawczych i odpowiednio sześć hipotez badawczych, co niewątpliwie ułatwiło dalszą analizę wyników badań. Cele szczegółowe obejmowały: ustalenie występowania ryzyka zespołu wypalenia sił u funkcjonariuszy Policji, Straży Pożarnej i pracowników Pogotowia Ratunkowego, ocenę umiejętności radzenia sobie ze stresem oraz stopnia radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych przez badanych, analizę występowania istotnych statystycznie różnic pomiędzy badanymi grupami zawodowymi w zakresie narażenia na stres i wypalenie zawodowe, ocenę zapotrzebowania służb mundurowych (policjanci, strażacy i ratownicy medyczni) w zakresie profilaktyki zespołu wypalenia zawodowego. Interesującym elementem jest podanie przez Doktoranta aspektu praktycznego badań – oceny ryzyka narażenia na zespół wypalenia sił w pracy członków Medycznych Zespołów Wyjazdowych Pogotowia Ratunkowego, Strażaków i Funkcjonariuszy Policji oraz umiejętności radzenia sobie ze stresem w sytuacjach trudnych a zapotrzebowaniem na edukację w zakresie umiejętności łagodzenia stresu.

Grupę badaną stanowiło 224 członków Zespołów Wyjazdowych Pogotowia Ratunkowego (25%), policjantów (38,8%) i strażaków (36,2%), pochodzących z terenu województwa lubelskiego. Niestety grupa badana nie jest reprezentatywna, ponieważ Doktorant nie zastosował doboru losowego, a wskazany przez Doktoranta dobór celowy nie został wyjaśniony. Brakuje również wyjaśnienia, dlaczego z 300 rozdanych ankiet, do badań włączono tylko 224. Jakie były powody niewłączenia czy odrzucenia 76 kwestionariuszy? W opinii recenzenta brakuje również szczegółowego opisu przebiegu badań (kto przeprowadzał ankietyzację, w jakim czasie, jakie były warunki prowadzenia ankietyzacji itp.).

Przed rozpoczęciem badań Doktorant uzyskał zgodę Komisji Bioetycznej nr R-I-002/607/2018 Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku.

W badaniu zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem standaryzowanych narzędzi badawczych: Skali Zamożności Rodziny (FAS), Kwestionariusza Radzenia Sobie w Sytuacjach Stresowych (CISS), Skali Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES), Skali Kontroli Emocji (CECS), Skali Kompetencji Osobistej (KompOs), Skali Wypalenia Zawodowego (LBQ) oraz autorskiego kwestionariusza ankiety.

Pan mgr Marcin Ślifirczyk zastosował poprawne metody statystyczne umożliwiające opracowanie i interpretację danych.

Zastosowanie odpowiednich narzędzi, zaowocowało dość bogatym, ważnym ze względów praktycznych, materiałem badawczym. Jednak w przypadku charakterystyki badanych zabrakło mi uszczegółowionych informacji o danych socjodemograficznych w poszczególnych grupach (ratowników, policjantów i strażaków). Informacje dotyczące np. średniej wieku, stażu pracy, czy wykształcenia w poszczególnych grupach na pewno wzbogaciłyby opis danych zaprezentowany przez Doktoranta. Pan mgr Marcin Ślifirczyk opisał wyniki badań opierając się na analizie poszczególnych narzędzi z uwzględnieniem zmiennych socjodemograficznych, takich jak wykonywany zawód, staż pracy, płeć, miejsce zamieszkania, wykształcenie, status materialny, wymienionych w problemach badawczych. Wyniki badań przedstawione są na 44 rycinach i pomimo, że osobiście jestem zwolenniczką prezentacji wyników w tabelach, przyznaję, że dane te są bardzo czytelne i łatwe do interpretacji, co nie zawsze jest możliwe w przypadku prezentowania wyników w tej formie. Opisy wyników pod względem merytorycznym są prawidłowe, jednak delikatna sugestia recenzenta jest taka, by unikać w opisie określeń: "w odpowiedzi na pytanie", dotyczy to zwłaszcza analizy wyników badań z kwestionariusza ankiety własnej.

Najistotniejsze wyniki wskazują, że wszystkie badane grupy zawodowe były obciążone ryzykiem wypalenia zawodowego, najbardziej policjanci, kolejno ratownicy i strażacy, a zmiennymi istotnie wpływającymi na wypalenie okazały się staż pracy i płeć. Na poziom odczuwanego stresu miały wpływ: wykonywany zawód, miejsce zamieszkania, czy też status materialny. Respondenci prezentowali wysoki poziom stylu skoncentrowanego na zadaniu w radzeniu sobie ze stresem, przy czym istotny wpływ miało wykształcenie oraz status materialny – wyższy wynik skali SSZ osiągnęli badani z wykształceniem wyższym, w stosunku do osób z wykształceniem średnim oraz respondenci posiadający wysoki status materialny, w stosunku do badanych ze statusem materialnym na poziomie średnim. W przypadku wykorzystywania stylu skoncentrowanego na emocjach, istotnie wyższy wynik osiągnęli ratownicy medyczni, a w przypadku podskali poszukiwanie kontaktów towarzyskich istotnie wyższy wynik osiągnęli badani z najkrótszym stażem pracy. Najczęściej stosowane przez strażaków i ratowników medycznych techniki eliminujące stres to podnoszenie kwalifikacji zawodowych, a utrzymywanie kontaktów towarzyskich, to z kolei techniki najczęściej stosowane przez strażaków i policjantów. Wykształcenie wpływało istotnie na wyższy poziom własnej skuteczności badanych oraz na siłę konieczną do zainicjowania działania.

Początek dyskusji stanowi bardzo obszerne wprowadzenie w tematykę, które w większości powinno znaleźć się we wstępie. W dalszej części dyskusji Doktorant

krytycznie omówił wyniki badań własnych w odniesieniu do danych z piśmiennictwa. Dyskusja napisana jest poprawnie i porusza najbardziej istotne problemy.

Doktorant po przeprowadzeniu analizy materiału określił 11 bardzo szczegółowych wniosków oraz jeden postulat. Należy zastanowić się nad korektą wniosków, według Recenzenta są one raczej podsumowaniem wyników, należałoby je dopracować.

Uwagi i sugestie

Podczas recenzji przedstawionej dysertacji nasunęły mi się następujące uwagi i sugestie.

1. Niewątpliwie dużym ułatwieniem dla każdego czytelnika byłoby umieszczenie rozdziału "Podsumowanie wyników badań", który w sposób klarowny przedstawiłby syntetyczny zbiór najistotniejszych wyników, co mogłoby ułatwić opracowanie wniosków.
2. Doktorant nie uniknął drobnych błędów stylistycznych i ortograficznych (str. 87, 90, 128) licznych błędów interpunkcyjnych i literowych, co jednak nie wpłynęło na wartość pracy.

Podsumowanie

Wszystkie wymienione uwagi nie dotyczą merytorycznej wartości pracy, mają jedynie charakter drobnych wskazówek, które mogą okazać się przydatne w przyszłym przygotowaniu rozprawy do publikacji.

Przedstawiona rozprawa doktorska Pana mgr Marcina Ślifirczyka pt. „Stres w pracy oraz wypalenie zawodowe wśród funkcjonariuszy Policji, Państwowej Straży Pożarnej i pracowników Pogotowia Ratunkowego” wskazuje, że Doktorant opanował umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, był dobrze przygotowany do podjęcia badań naukowych dotyczących problematyki nauk o zdrowiu, w sposób rzetelny przeprowadził badania i krytycznie je przeanalizował.

Praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, w związku z powyższym wnoszę do Senatu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku o dopuszczenie Pana mgr Marcina Ślifirczyka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

KIEROWNIK
Katedry i Zakładu Pielęgniarstwa

prof. dr hab. Elżbieta Grochans